

ВПЛИВ ЕМОЦІЙНИХ ЧИННИКІВ НА ФОРМУВАННЯ У СТУДЕНТІВ ЗДАТНОСТІ ДО САМОСТІЙНОГО ЖИТТЄВОГО ВИБОРУ

Алієва Е. Ю. ВПЛИВ ЕМОЦІЙНИХ ЧИННИКІВ НА ФОРМУВАННЯ У СТУДЕНТІВ ЗДАТНОСТІ ДО САМОСТІЙНОГО ЖИТТЄВОГО ВИБОРУ. В статті зосереджено увагу на змісті та складових структури здатності до самостійного життєвого вибору, зокрема, когнітивних проявах особистості (високих показниках креативності та рефлексії), мотиваційно-вольових проявах (інтернальному локусі контролю, переважанні мотивації досягнень над мотивацією уникнення невдач, наявності стійких ціннісних орієнтацій, високому рівні саморегуляції), емоційних проявах (емоційній стійкості, низьких показниках тривожності та фрустрованості), поведінкових проявах (активності та незалежності, спонтанності, швидкому реагуванні на складні ситуації та пристосуванні до них, легкості у спілкуванні, здатності до ризику, самоактуалізованості). У психологічній науці проблема вивчення здатності до самостійного життєвого вибору представлена у вигляді дослідження сутності здійснення життєвого вибору, його психологічних особливостей, структурних компонентів тощо, та майже не розкриває можливості її формування впродовж життя особистості, зокрема, у студентському віці. У даній статті ми розглядаємо, як здатність студентів до самостійного життєвого вибору можливо формувати через сукупність психологічних чинників, які впливають на її вчасне виникнення та інтенсивний розвиток. Дослідження визначених нами емоційних проявів (емоційної стійкості для раціонального прийняття рішення, високої самооцінки для віри у власні сили, тривожності та фрустрованості для зменшення хвилювання при здійсненні вибору та ефективного подолання стресових ситуацій) за допомогою комплексу діагностичних методик, довело, що вони мають безперечний вплив на формування у студентів здатності до самостійного життєвого вибору. Отже, високий рівень сформованості здатності студентів до самостійного життєвого вибору передбачає позитивне ставлення до себе, емоційну стійкість, низькі показники тривожності та фрустрованості.

Ключові слова: здатність до самостійного життєвого вибору, емоційні прояви, емоційна стійкість, самооцінка, тривожність, фрустрація, впевненість в собі.

Алиева Э. Ю. ВЛИЯНИЕ ЭМОЦИОНАЛЬНЫХ ФАКТОРОВ НА ФОРМИРОВАНИЕ У СТУДЕНТОВ СПОСОБНОСТИ К САМОСТОЯТЕЛЬНОМУ ЖИЗНЕННОМУ ВЫБОРУ. В статье внимание сосредоточено на содержании и составляющих структуры способности к самостоятельному жизненному выбору, в частности, когнитивных проявлениях личности (высоких показателях креативности и рефлексии), мотивационно-волевых проявлениях (интернальном локусе контроля, преобладании мотивации достижения над мотивацией избегания неудач, наличии устойчивых ценностных ориентаций, высоким уровне саморегуляции), эмоциональных проявлениях (эмоциональной устойчивости, низких показателях тревожности и фрустрированности), поведенческих проявлениях (активности и независимости, спонтанности, быстром реагировании на сложные ситуации и приспособлении к ним, легкости в общении, способности к риску, самоактуализованности). В психологической науке проблема изучения способности к самостоятельному жизненному выбору представлена в виде исследования сущности осуществления жизненного выбора, его психологических особенностей, структурных компонентов и т.д., и почти не раскрывает возможности ее формирования в течение жизни личности, в частности в студенческом возрасте. В данной статье мы рассматриваем как способность студентов к самостоятельному жизненному выбору возможно формировать по совокупности психологи-

ческих факторов, влияющих на ее своевременное возникновение и интенсивное развитие. Исследование определенных нами эмоциональных проявлений (эмоциональной устойчивости для рационального принятия решения, высокой самооценки для веры в собственные силы, тревожности и фрустрированности для уменьшения волнения при осуществлении выбора и эффективного преодоления стрессовых ситуаций) с помощью комплекса диагностических методик, показало, что они имеют бесспорное влияние на формирование у студентов способности к самостоятельному жизненному выбору. Итак, высокий уровень сформированности способности студентов к самостоятельному жизненному выбору предусматривает положительное отношение к себе, эмоциональную устойчивость, низкие показатели тревожности и фрустрированности.

Ключевые слова: способность к самостоятельному жизненному выбору, эмоциональные проявления, эмоциональная устойчивость, самооценка, тревожность, фрустрация, уверенность в себе.

Постановка проблеми. Проблема формування у студентів здатності до самостійного життєвого вибору у сучасних умовах набуває ще більшої актуальності. Здатність до самостійного життєвого вибору – це інтегрована властивість особистості, яка має багатоконпонентну структуру та характеризується поєднанням специфічних когнітивних, мотиваційно-вольових, емоційних, поведінкових проявів особистості, спрямованих на активне перетворення дійсності та управління особистою життєдіяльністю на основі власних ціннісних орієнтацій. На наш погляд, вище вказані особистісні прояви можуть виступати психологічними чинниками формування здатності до самостійного життєвого вибору (когнітивними, мотиваційно-вольовими, емоційними, поведінковими), що вимагає додаткового експериментального дослідження. Формування та розвиток емоційної сфери є важливою складовою дослідження особистості. На сьогоднішній день важко уявити особистість, яка не вміє ефективно долати фрустрацію, тривожність, має низьку самооцінку та емоційну нестійкість і при цьому є здатною до самостійного життєвого вибору. Може така людина і здатна прийняти важливе рішення у своєму житті, та вона не зможе бути успішною на обраному шляху, бо її будуть турбувати кошмари невпевненості, кожне слово оточуючих буде сприйматися болісно, погляд - погрожуючим чи образливим, вона буде постійно сумніватися у правильності обраного шляху, якщо раптом щось станеться не так, як вона планувала, а відповідальність буде перекладатися на інших. Як зазначалося вище, одним з важливих чинників формування у студентів здатності до самостійного життєвого вибору є емоційні прояви, які представлені емоційною стійкістю для раціонального прийняття рішення, високою самооцінкою для віри у власні сили, низькими показниками тривожності та фрустрованості для зменшення хвилювання при здійсненні вибору та ефективного подолання стресових ситуацій. Вивчення їх впливу на здатність до самостійного життєвого вибору є важливим та актуальним завданням у нашому дослідженні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Розробкою проблеми особистісного вибору в психології займалися такі зарубіжні психологи, як А. Адлер, А. Бандура, Ш. Бюлер, Р. Мей, В. Франкл, З. Фрейд, Е. Фром, К.Г. Юнг, І. Ялом, та вітчизняні – К.О. Абульханова-Славська, А. Блатнер, Ф.Є. Василюк, П.П. Горностай, І.В. Лебидинська, О.О. Любченко,

В.А. Роменець, В.О. Татенко, Т.М. Титаренко та інші [1]. Проблема самостійності в психології представлена такими радянськими та вітчизняними психологами, як І.С. Кон, О.Л. Кононко, В.К. Котирло, Г.О. Люблінська, Г.С. Пригін, С.Л. Рубінштейн, В.І. Селиванов, Е.В. Суботський, Д.А. Цирінг, Ю.В. Яковлєва, Ю.В. Янотовська та інші [2], [5]. Проблема самостійності вивчалася дотично у напрямках аналізу її вікових аспектів (Л.А. Венгер, З.В. Гуріна, І.С. Кон, В.С. Мухіна), зокрема у студентському віці, де вона повинна виступати однією з важливих характеристик сформованої дорослої особистості, визначення поняття здатності до самостійного життєвого вибору (М. Папуш, Т.М. Титаренко), її складових (Д.А. Цирінг) та чинників формування (Н.А. Васильєва, М.Г. Стельмахович, Т.М. Титаренко). В результаті вивчення теоретичних підходів до вивчення проблеми психологічних чинників формування здатності до самостійного життєвого вибору у студентському віці нами був зроблений висновок, що в психологічній науці проблема вивчення здатності до самостійного життєвого вибору представлена у вигляді дослідження сутності здійснення життєвого вибору, його психологічних особливостей, структурних компонентів тощо та майже не розкриває можливості її формування впродовж життя особистості, зокрема у студентському віці. Поняття «здатність до самостійного життєвого вибору» включає в себе феномени самостійності та життєвого вибору, а значить, теоретичний аналіз передумов їх виникнення та розвитку допоможе нам розібратися та виокремити соціальні та психологічні чинники предмету нашого дослідження. Спираючись на структуру самостійності, запропоновану Д.А. Цирінг, і аналіз досліджень проблеми чинників самостійності та здійснення життєвого вибору, нами була розроблена структура здатності до самостійного життєвого вибору, яка складається з 4 компонентів, зокрема, когнітивного, мотиваційно-вольового, емоційного та поведінкового, кожний з яких характеризується певними проявами. Слід зазначити, що багато структурних компонентів здійснення життєвого вибору та самостійності співпадають, що свідчить про доцільність виокремлення такого психологічного феномену як здатність до самостійного життєвого вибору. Отже, здатність до самостійного життєвого вибору – це інтегрована властивість особистості, яка має багатокomпонентну структуру та характеризується поєднанням специфічних когнітивних, мотиваційно-вольових, емоційних, поведінкових проявів особистості, спрямованих на активне перетворення дійсності та управління особистою життєдіяльністю на основі власних ціннісних орієнтацій. На наш погляд, вище вказані особистісні прояви, зокрема, креативність, рефлексивність, інтернальний локус контролю, мотивація досягнень над мотивацією уникнення невдач, високий рівень саморегуляції, впевненість в собі, низькі показники тривожності та фрустрованості, активність, незалежність, самоактуалізованість, здатність до ризику, можуть виступати психологічними чинниками формування здатності до самостійного життєвого вибору (когнітивними, мотиваційно-вольовими, емоційними, поведінковими), що вимагає додаткового експериментального дослідження.

Метою нашої статті є доведення гіпотези про те, що здатність студентів до самостійного життєвого вибору зумовлюється сукупністю психологіч-

них чинників, зокрема, емоційних (емоційної стійкості для раціонального прийняття рішення, високої самооцінки для віри у власні сили, тривожності та фрустрованості для зменшення хвилювання при здійсненні вибору та ефективного подолання стресових ситуацій).

Виклад основного матеріалу і результатів дослідження.

Для реалізації даної мети нами був підготовлений спеціальний комплекс діагностичних методик, завдання та зміст яких представлені нижче:

1. Методика „Вияву стилю саморегуляції діяльності” Г.С. Пригіна визначає стиль саморегуляції особистості („автономний” чи „залежний”) [3].

2. Методика «Діагностика самоактуалізації особистості» О.В. Лазукіна у адаптації Н.Ф. Каліної спрямована на виявлення рівня самоактуалізації особистості [4].

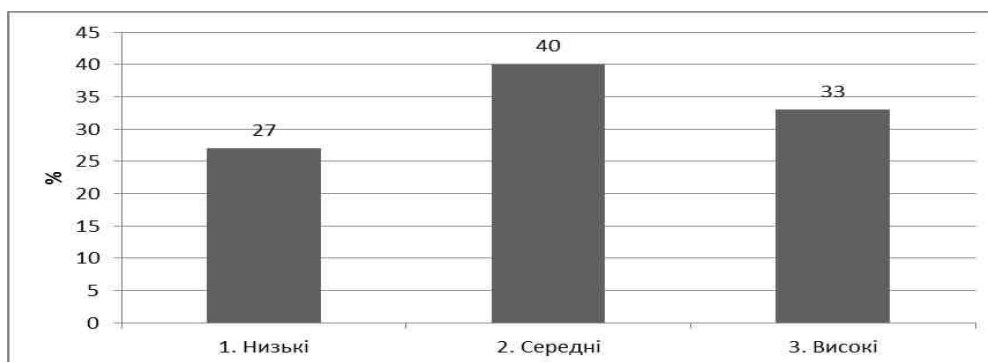
3. Методика оцінки нервово-психічної стійкості у стресі (Прогноз).

4. Тест «Самооцінка психічних станів» Г. Айзенка дає можливість проаналізувати індивідуальні особливості емоційної сфери досліджуваних та вивчити їх вплив на вибір стратегій подолання життєвих криз [3].

5. Методика виміру рівня тривожності Дж. Тейлора в адаптації Т. А. Немчинова призначена для вимірювання проявів тривожності [3].

Констатувальний експеримент проводився нами зі 165 досліджуваними віком 17-31 рік зі студентами Інституту Природничо-географічної освіти та екології, Інституту розвитку дитини, Інституту педагогіки і психології, з 1 по 5 курс. Для інтерпретації результатів дослідження використовувався коефіцієнт кореляції Кендала, а обчислення реалізовано за допомогою спеціалізованої мови програмування для статистичних розрахунків «R» (версія 3.1).

Рівень сформованості здатності студентів до самостійного життєвого вибору, як зазначалося вище, вивчався за допомогою методики „Вияву стилю саморегуляції діяльності” Г.С. Пригіна. Отримані результати проведеного дослідження представлені на рисунку 1.

Рис. 1. Розподіл сформованості здатності студентів до самостійного життєвого вибору за рівнями (у %)

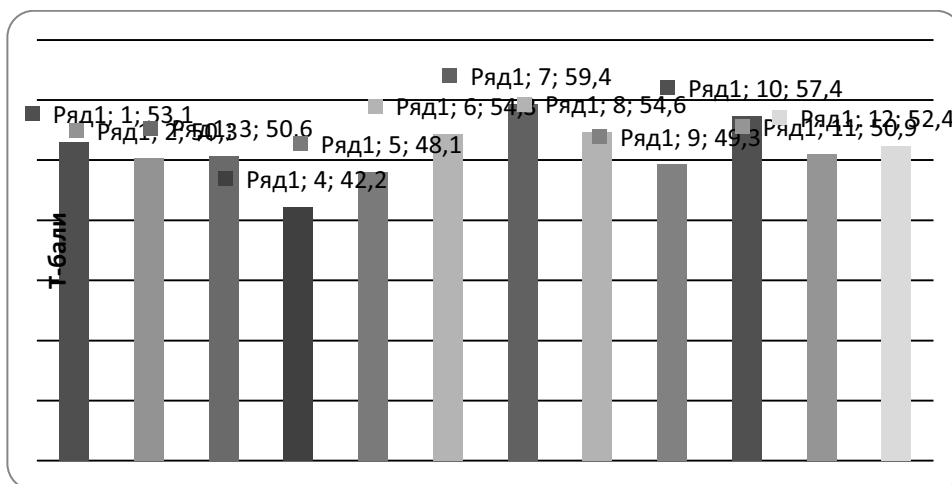
Середній бал сформованості здатності студентів до самостійного життєвого вибору за вибіркою складає 50,5 Т-балів, що вказує на те, що більшість досліджуваних мають середній (40%) рівень даного показника, на низький рівень приходить 27 % досліджуваних, на високий – 33 %.

Частка студентів з низьким рівнем здатності до самостійного життєвого вибору хоча й є порівняно меншою за частки середнього та високого рівня,

але, на нашу думку, є досить високою з огляду на важливість цієї здатності для розвитку особистості в межах досліджуваного віку. Такий стан речей пов'язаний, на нашу думку, з тим, що студенти досить часто у цьому віці спираються на авторитет своїх батьків та значущих особистостей, залежать від них матеріально та морально, незацікавлені бути незалежними у зв'язку з небажанням брати на себе зайву відповідальність, є конформними та безпорадними перед важкими та, навіть, і простими життєвими труднощами. Отже, виходячи з показників рівня розвитку даного феномену, можна сказати, що пошук шляхів вирішення даної наукової проблеми є актуальним на сьогоднішній день.

Стан рівня самооцінки ми вивчали за допомогою методики «Діагностика самоактуалізації особистості» О.В. Лазукіна у адаптації Н.Ф. Каліної, бо вона виявилася показовою для підтвердження нашої гіпотези дослідження, результати якого представлені на рисунку 2.

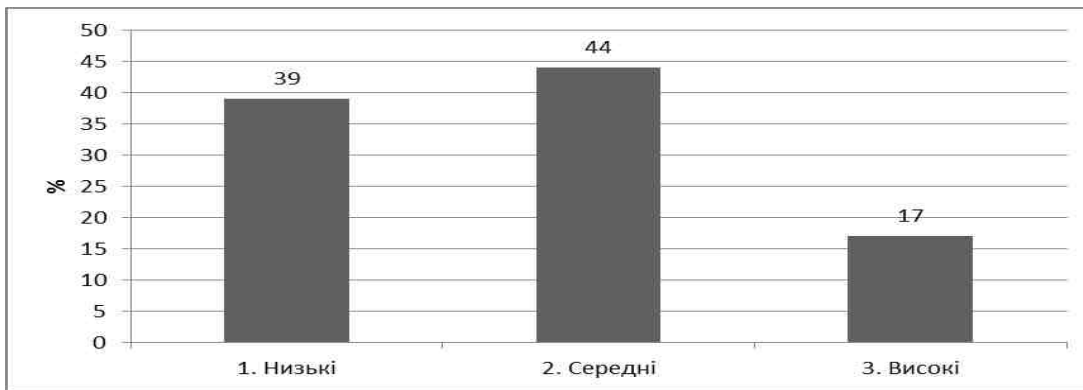
Більшість складових самоактуалізації знаходяться у межах норми. Виключення складають показники гуманістичного погляду на природу людини 42,2 Т-балів (50% - низький рівень), автономність 59,4 Т-бал (57% - високий рівень), аутосимпатія 57,4 Т-бал (52% - високий рівень). Отже, як видно з рисунку 2 при достатньо високих показниках автономності спостерігаються високі показники аутосимпатії, тобто високої самооцінки, бо наскільки людина готова приймати себе, настільки вона ефективно будує стосунки з оточуючим середовищем, наскільки людина позитивно ставиться до себе - настільки вона проявляє гуманність до оточуючих, відкритість, щирість у власних проявах, а відповідно ресурс обирати власний життєвий шлях.

Рис. 2. Складові самоактуалізації особистості за методикою О.В. Лазукіна в адаптації Н.Ф. Каліної

1. Самоактуалізація; 2. Орієнтація на теперешній час; 3. Цінності самоакт. особистості; 4. Гуманіст. погляд на природу людини; 5. Потреба в пізнанні; 6. Прагнення творчості; 7. Автономність; 8. Спонтанна поведінка; 9. Саморозуміння; 10. Аутосимпатія; 11. Контактність; 12. Гнучкість у спілкуванні.

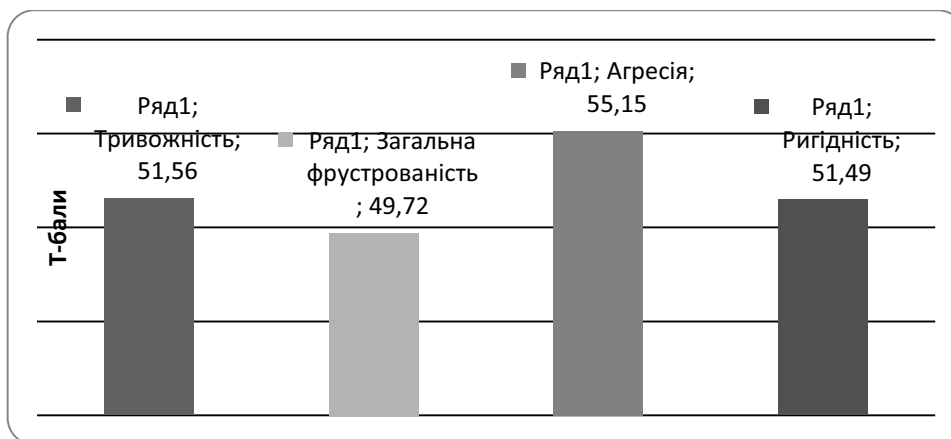
Рівень емоційної стійкості ми визначали за методикою оцінки нервово-психічної стійкості у стресі (Прогноз), результати якої представлені на рисунку 3.

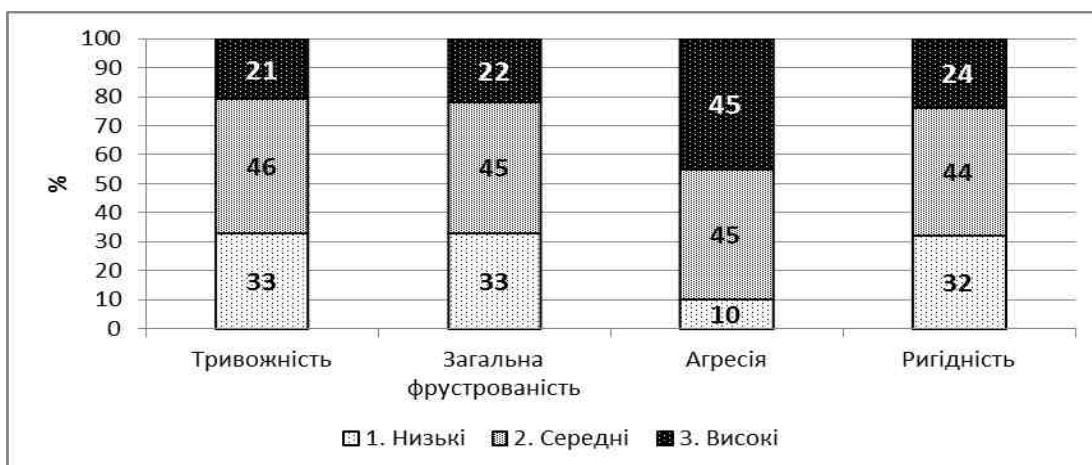
Рис. 3. Рівні розвитку емоційної стійкості студентів (у %)

Більшість досліджуваних (44 %) мають середні значення емоційної стійкості, але є досить велика частка (39 %) досліджуваних з низькою емоційною стійкістю. Середнє значення за цим показником складає 48,6 Т-балів, що в межах норми. Отже, такий стан речей пов'язаний, на нашу думку, з наявністю великого інтелектуального навантаження, невмінням студентів толерантно ставитися до життєвих труднощів та відсутністю досвіду у їх подоланні.

Рівень тривожності та фрустрованості, як зазначалося вище, вивчалися за допомогою тесту самооцінки психічних станів Г. Айзенка. Результати тесту представлені на рисунках 4 та 5.

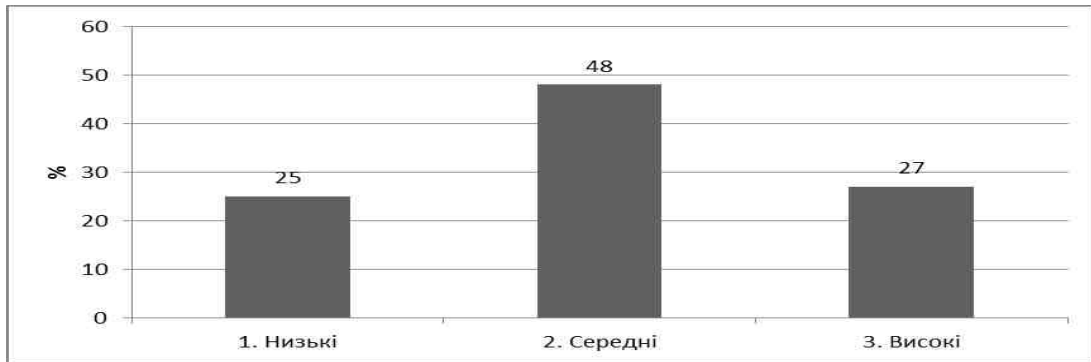
Рис.4. Характеристика вибірки дослідження за тестом психічних станів Г. Айзенка

Рис. 5. Розподілення показників психічних станів за рівнями (у %)

Як видно з рис. 4 та 5, рівень розвитку фрустрованості та тривожності представлені переважно середніми (45 % та 46 %) та низькими (22 % та 21 %) показниками, що пов'язано, на нашу думку, з невмінням ефективно долати стресові ситуації, невпевненістю в своїх силах у їх подоланні, високим рівнем навчального та життєвого навантаження в студентському віці.

Рівень тривожності ми також досліджували за допомогою методики виміру рівня тривожності Дж. Тейлора у адаптації Т.А. Немчинова, результати якої представлені на рисунку 6.

Рис. 6. Розподілення показників тривожності студентів за рівнями (у %)

На рисунку 6 ми бачимо, що більшість досліджуваних (48 %) мають середній та низький (25 %) рівні тривожності, що майже співвідноситься з показниками тривожності, проаналізованими за тестом самооцінки психічних станів Г. Айзенка.

Для встановлення кореляційного зв'язку між показниками рівня сформованості здатності студентів до самостійного життєвого вибору та вираженістю емоційних чинників (емоційна стійкість, тривожність, фрустрованість, позитивне відношення до себе) нами був проведений кореляційний аналіз (див. табл. 1).

Таблиця 1

Кореляційні зв'язки між здатністю до самостійного життєвого вибору та емоційними чинниками

Чинники	Здатність до самостійного життєвого вибору
Позитивне ставлення до себе	0.19*
Емоційна стійкість	0.27**
Загальна фрустрованість	-0.38***
Соціальна фрустрація	-0.26**
Тривожність	-0.36***
Тривожність (за Дж. Тейлором)	-0.33***

* - $p \leq 0,05$; ** - $p \leq 0,01$; *** - $p \leq 0,001$ (рівні значущості)

За результатами аналізу взаємозв'язку між рівнем сформованості здатності студентів до самостійного життєвого вибору та емоційними чинниками існує значущий позитивний взаємозв'язок. Наявні сильні та значущі негативні кореляції свідчать про те, що тривожність та фрустрованість здатні значно зменшити здатність особистості до самостійного життєвого вибору. Більше

того, відчуття неспроможності самотійно зробити важливі кроки в своєму житті ще більше підвищує ці негативні психічні стани. Відповідно, з'являється замкнене коло, коли тривожна людина не наважується робити самотійний вибір, чи фрустрована людина не вірить у свій успіх та отримує зростання стресу, який, у свою чергу, ще більше зменшує рішучість та віру в себе. Натомість, емоційна стійкість, як базова характеристика психіки, сприяє підвищенню здатності до самотійного життєвого вибору. Вірогідно, саме емоційна стійкість є тим чинником, який здатен розімкнути це коло за умови зменшення емоційної лабільності та розвитку здатності до самоконтролю та саморегуляції. Зазначені складові емоційних чинників мають сильні кореляції одна з одною. Зокрема, емоційна стійкість негативно корелює з тривожністю ($r=-0,43$; $p<0,001$), фрустрованістю ($r=-0,4$; $p<0,001$) та позитивно з ауто-симпатією ($r=0,21$; $p<0,05$). Тривожність позитивно корелює з фрустрованістю ($r=0,49$; $p<0,001$), негативно з ауто-симпатією ($r=-0,29$; $p<0,001$), а фрустрованість та ауто-симпатія корелюють між собою негативно ($r=-0,33$; $p<0,001$).

Отже, проведений конфірматорний факторний аналіз довів, що зазначені вище складові емоційного компоненту можуть розглядатися як єдиний фактор, до складу якого входять: фрустрованість, позитивне відношення до себе, емоційна стійкість, тривожність. Факторна структура виявилася надійною ($RMSEA = 0,051$; $CFI = 0,93$), тож ми можемо впевнено казати про наявність емоційного чинника, який впливає на здатність студентів до самотійного життєвого вибору, що підтверджується їх сильною та позитивною кореляцією ($r=0,4$; $p<0,001$).

Висновки. За даними нашого дослідження, показники тривожності, фрустрованості, емоційної стійкості, впевненості в собі та здатності до самотійного життєвого вибору в студентів знаходяться в межах норми, хоча слід зазначити, що здатність до самотійного життєвого вибору має низький рівень розвитку у 27 % студентів, що, на наш погляд, є досить великою часткою та свідчить про негативні тенденції серед молоді. Дуже важливими для реалізації цієї здібності є емоційні стани особистості. За даними нашого дослідження, тривожність та фрустрованість є чинниками, здатними завадити самотійному життєвому вибору, бо вони мають негативну кореляцію із зазначеним показником, емоційна стійкість є базовою характеристикою, яка сприяє самотійному життєвому вибору. Конфірматорний факторний аналіз підтвердив наявність загального емоційного компоненту, до складу якого входять фрустрованість та тривожність (з негативним знаком), позитивне відношення до себе та емоційна стійкість (з позитивним знаком). Виявлений фактор значущо та позитивно корелює зі здатністю до самотійного життєвого вибору, що підтверджує, як наші припущення про роль емоційних станів у здатності до самотійного життєвого вибору, так й численні дані досліджень інших авторів щодо важливості емоцій у прийнятті самотійних рішень.

Таким чином, виходячи з вище сказаного, можна зробити висновок про те, що здатність студентів до самотійного життєвого вибору зумовлюється сукупністю психологічних чинників, зокрема, емоційних (емоційної стійкості

для раціонального прийняття рішення, високої самооцінки для віри у власні сили, тривожності та фрустрованості для зменшення хвилювання при здійсненні вибору та ефективного подолання стресових ситуацій).

Перспективами подальших досліджень є розробка системи оптимізації здатності до самостійного життєвого вибору у студентському віці через корекцію її психологічних чинників.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Особистісний вибір: психологія відчаю та надії / За ред. Т.М. Титаренко. – К. : Міленіум, 2005. – 336 с.
2. Пригин Г. С. Влияние особенностей саморегуляции деятельности на профессиональное самоопределение старшеклассников / Г. С. Пригин, В. И. Степанский, В. П. Фарютин // Вопросы психологии. – 1987. – № 4. – С.45-51.
3. Райгородский Д. Я. Психодиагностика персонала. Методики и тесты / Д. Я. Райгородский. – М. : Бахрах-М, – Т.1, 2007. – 439 с.
4. Фетискин Н.П. Социально-психологическая диагностика развития личности и малых групп / Н.П.Фетискин, В.В.Козлов, Г.М. Мануйлов. – М., 2002. – С.426-433.
5. Циринг Д. А. Самостоятельность и беспомощность у студентов высших учебных заведений / Д. А. Циринг // Высшее образование сегодня. – 2008. – № 6. – С. 48-50.

REFERENCES TRANSLITERATED

1. Osobystisnyj vybir: psicholohiya vidchayu ta nadiyi / Za red. T.M. Tytarenko. – K. : Milenium, 2005. – 336 s.
2. Prygyn G. S. Vlyjanye osobennostej samoreguljacyu dejatel'nosty na professyonal'noe samoopredelenye starsheklassnykov / G. S. Prygyn, V. Y. Stepanskyj, V. P. Farjutyn // Voprosy psichologyy. – 1987. – № 4. – S.45-51.
3. Rajgorodskij D. Ja Psyhodyagnostyka personala. Metodyky y testy / D. Ja. Rajgorodskij. – M. : Bahrah-M, – T.1, 2007. – 439 s.
4. Fetyskyn N.P. Socyal'no-psychologycheskaja dyagnostyka razvytyja lychnosty y malyh grupp / N.P.Fetyskyn , V.V.Kozlov, G.M. Manujlov. – M., 2002. - C.426-433.
5. Syryng D. A. Samostojatel'nost' y bespomoshhnost' u studentov vysshyh uchebnyh zavedenyj / D. A. Syryng // Vysshee obrazovanye segodnja. – 2008. – № 6. – S. 48-50.

Aliyeva E. Y. INFLUENCE of EMOTIONAL FACTORS in the FORMATION of STUDENTS the ABILITY to SELF-LIFE CHOICES. The article focused on the content and structure of the components are capable of independent life choices, in particular the cognitive manifestations of personality (high rates of creativity and reflection), motivational and volitional forms (internal locus of control, achievement motivation predominance over the motivation of avoiding failure, the presence of stable value orientations, a high level of self-control), emotional manifestations (emotional stability, low anxiety and frustration), behavioral manifestations (activity and independence, spontaneity, quick response to complex situations and adapt to them, ease of communication, the ability to take risks, actualization). The problem of psychological science studying the ability of independent life choices presented as a study of the essence of life choices, his psychological characteristics, structural components and so on, and almost did not disclose the possibility of its formation during the life of the individual, in particular in the student's age. In this article we consider the ability of students to independent life choices is possi-

ble to form on set of psychological factors affecting its timely appearance and intensive development. The study defined our emotional manifestations (emotional stability for rational decision-making, self-esteem to believe in their own strength, anxiety and frustration for reduction of excitement when making choices and effectively to stressful situations) with the help of a complex of diagnostic techniques showed that they have an undeniable impact on the formation of students' capacity for independent life choices. Thus, the high level of formation of students' ability to self-life choices provides a positive attitude toward myself, emotional stability, low anxiety and frustration.

Keywords: capacity for independent life choices, emotional manifestations, emotional stability, self-esteem, anxiety, frustration, self-confidence.

Отримано 03.02.2015

УДК 159.922.8:[968-34]

Антюхова Наталія Ігорівна

ТВОРЧИЙ ПОТЕНЦІАЛ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ІНОЗЕМНИХ МОВ ЯК ПСИХОЛОГІЧНА ПРОБЛЕМА

Антюхова Н. І. ТВОРЧИЙ ПОТЕНЦІАЛ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ІНОЗЕМНИХ МОВ ЯК ПСИХОЛОГІЧНА ПРОБЛЕМА. В статті описано та охарактеризовано напрямки наукового дослідження психології творчості в цілому та психології творчого потенціалу зокрема. Обґрунтовано актуальність вивчення проблеми розвитку творчого потенціалу майбутніх фахівців. Охарактеризовано пізнавальний, морально-етичний, комунікативний, естетичний та творчий потенціали людини, описано компоненти структури особистості, яким ці зазначені потенціали відповідають. Структуровано компоненти, виокремлені В. О. Моляко та Н. В. Кузьминою в структурі творчого потенціалу особистості, стосовно вчителя іноземних мов. Обґрунтовано доцільність введення до структури творчого потенціалу вчителя іноземних мов соціального компонента, описано його складові. Уточнено зміст понять “соціальна креативність” та “комунікативна компетентність” в структурі творчого потенціалу вчителя іноземних мов.

Ключові слова: творчість, творчий потенціал, структура особистості, соціальний компонент, соціальна креативність, комунікативна компетентність.

Антюхова Н. И. ТВОРЧЕСКИЙ ПОТЕНЦИАЛ БУДУЩЕГО УЧИТЕЛЯ ИНОСТРАННЫХ ЯЗЫКОВ КАК ПСИХОЛОГИЧЕСКАЯ ПРОБЛЕМА. В статье описаны направления научного исследования психологии творчества в целом и психологии творческого потенциала в частности. Обоснована актуальность изучения проблемы развития творческого потенциала будущих специалистов. Дана характеристика познавательному, морально-этическому, коммуникативному, эстетическому и творческому потенциалам человека, описаны компоненты структуры личности, которым эти указанные потенциалы соответствуют. Структурировано компоненты, выделенные В. А. Моляко и Н. В. Кузьминою в структуре творческого потенциала личности, которые соответствуют учителю иностранных языков. Обоснована целесообразность введения в структуру творческого потенциала учителя иностранных языков социального компонента, описаны его составляющие. В статье уточнено содержание понятий “социальная креативность” и “коммуникативная компетентность” в структуре творческого потенциала учителя иностранных языков.

Ключевые слова: творчество, творческий потенциал, структура личности, социальный компонент, социальная креативность, коммуникативная компетентность.